

THE
NIGHT SEDER
BAIS MEDRASH
TAILORED TO FIT YOUR SCHEDULE AND YOUR NEEDS

Week 2

Medical Malpractice

רמב"ן תורת האדם
תשב"ץ ח"ג פ"ב
שבט הלוי ד' קנ"א
ציץ אליעזר רמת רחל כ"א
ישר וטוב

לז"נ ר' שמואל-ל יוסף בן ר' מרדכי אהרן ע"ה

לז"נ שלום פנחס בן מרדכי א-ליעזר ע"ה

לז"נ ויצה בת ר' שמואל-ל זאב ע"ה
לז"נ לוי בן דוד שלמה
לז"נ שמואל-ל זאב בן לוי

A program funded solely by the Night Seder Bais Medrash
Please contact us for sponsorship opportunities

מתרפא ממנו (ימא דפ"ד) דר' יוחנן חש בצפידינא אחא לגבי הסוא מטרומיתא עבדא ל' חמשה ומעלי שבתא. והוין ור' היכי עבד הכי. והאר"י כל מכה שמחללן עליה את השבת אין מתרפאין מהן. ואסיקנא משום דר' אדם חשוב הוה. והסוא רופא מומחה הוה ומסחפי ממלכותא. ירושלמי מהו למכחל מנהון, רבן אמרי מאן דבעי למיסתמיא ליסתמיא. ולוי אמר מאן דבעי לימות ימות. רבן לא עבד עינא כחללא. ולוי עבד עינא כחללא. אמר רבא והא אן חמימן לון עעמון, דא קלוריתא נימא כדריא עבא הוי עעים לה כדלית היא עבא הא קיימא וסמיא. אהין אופיון סכנתא. דא תריאקי ר' סימון אמר אסורה ר' יוחנן אמר מותרת. פי' אופיון כשמה מין רפואה שעושין ממין הפרגין וסכנה הוא לקבלו מהן שאינו דבר מומחה. אבל תריאקי שלכן מותרת שדמיה יקרים ובהמחאה עושין אותה. תניא (פ"ז דכ"ז:) לא ישרא אדם ויחן עם המכשפים ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה. ומעשה בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש וצא איש מכ"ר סכניא לרפואתו ולא הניחו ר' ישמעאל א"ל ישמעאל אחי הנח לי ואני אביא לך ראי' מן הסורה שהוא מותר ולא הספיק לגמור את הדבר עד שינאח נשמתו קרא עליו ר"ע אשריך דמא שגופך עסור וילאח נשמתך בטורה. ולא עזרת על דברי חבריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש. ואע"ג דלארמייס לחיי שעה לא חיישין. שאני כישוף דמשכא. הילכך אפילו מכה שאינה של חלל ואין בה סכנה אין מתרפאין מהן. יעקב מכשף רמא ליה סמא לר' אבא בשקיה. ואי לאו ר' אחי ור' אסי דלחכו לשקיה הוי פסק ליה לשקיה. והוין בגמרא משום דר' אבא אדם חשוב הוה ורופא מומחה הוה. ומפרקין שאני ר' אבא דמקיימי בי' מכשפים תמות נפשי עם פלשתים. ואיכא למידק עלה ור' אבא נמי נהי דלא הוה קיים ליה בשנאה דמכשפים בדי' וסמך ליה בחשיבותא ובהמחאה דרופא לית ליה שאני כישוף דמשכא. ואפילו ליכא למיחש לסכנתא אסור. ולא שמיע ליה ברייתא דאמר ר"ע אשריך בן דמא שגופך עסור וילאח נשמתך בטורה. ולא עזרת על דברי חבריך. ורב אחי ור"א דהוו התם אחאי לא אמרו ליה. ואי נמי כולכו לא שמיע להו. אחאי לא הוין עלה בגמ' ור' אבא היכי עבד הכי. והתניא אין מתרפאין מהן אפילו לח"ש. ומעשה בן דמא וכו' ומסתברא לן דכי אמרינן שאני כישוף דמשכא כגון שבת לרפואו בדברי כישוף ולד ע"א. כגון בן דמא שהכישו נחש והיה אותו מכשף רוצה לנחש עליו לחש שהיה מלך בן שם אלהים אחרים. ומש"ה אמרינן שאני כישוף דמשכא, שאלו נתרפא ח"ו יאמרו יש ממש בדבר. והוה ל' אשרה וע"א שאין מתרפאין בהם לעולם אלא מעיקרא קס"ד בגמרא דאין מתרפאין מהן לעולם קאמר ומשום סכנה בארמים. ומתרינן שאני כישוף דמשכא ואין מתרפאין בלד כשוף שלכן קאמר. הא ברופא מומחה ורגיל ומרפא בסמין מותר כשאר הארמים. וכענין הזה מלינו בירושלמי מעשה בר"י בן דמא שנשכו נחש וצא איש מכפר סכניא לרפואתו ע"י לחש. התם נמי בר בריה הוה לה בלע אחא ולחש ליה וכו' ע"י לחש אחר מיד נפק א"ל מאי אמרת עלי א"ל מלת דפלן אמר עב הוה לי דאלו מאית ולא שמע דא מלחא וכוה ליה כן כשגגה היואלה מפי השליט. פי' הוה לה בלע שבלע נימא של מים או נחש. ולחש עליה לחש שזירף בו שם אלהים אחרים. ולאחר שינא השרץ כששמע שזירף עמו שם אלהים אחרים היה אומר עוב לו שימות ואל יבא לידי כך. מכאן נלמוד שעל לז השם שהיה המכשף מזכיר היו חוששין לו. לא מפני שהכישוף מטעה ומושכת לבן של פתאים. אבל במרפא בסמין על דרך המלאכה ברפואות הרי המכשפים כשאר הארמים והיינו עובדא דר' אבא וס"ז נכון:

בפרק החובל (דפ"ה) חנא דבי ר' ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות. פי' שר' יאמר הרפא מה לי בלער הזה שמא אטעה וגמלאתי הורג נפשות בשוגג לפיכך נתנה לו חורה רשות לרפאות. וקשיא לי הא דתניא בתוספתא רופא אומן שרפא ברשות ב"ד והזיק ס"ז גולה. אלמא עונש שוגג יש בדבר. וי"ל הכי הרופא כדין מלווה לדון. ואם

ואם טעה בלא הודע אין עליו עונש כלל. כדאמרין שמא יאמר הדיין מה לי בלער הזה.
ח"ל עמכם בדבר המשפט. אין לדיין אלא מה שעיניו רואות. אעפ"כ אם טעה ונודע
לב"ד שטעה משלם מזכותו על הדרכים הידועים בו. יאע"ג דהתם אם דן ברשות ב"ד
פטור. אף כאן מדיני אדם פטור מחשלומוין. אלא שאינו פטור מדיני שמים עד שמשלם
הנזק ויגלה על המיתה. הואיל ונודע שטעה והזיק או הכיז בידים. וכן אמרו בחוספתא
דב"ק גבי פטורים מדיני אדם וחייבין בד"ש. רופא אומן שריפא ברשות ב"ד פטור מדיני
אדם ודינו מסור לשמים. ומ"מ בלא הודע שלו אינו חייב כלום. כמו שהדיין פטור לגמרי
בין מדיני אדם בין מעונש שמים, והוא שיהיה כמו שראוי ליזהר בדיני נפשות ולא יזיק
בפשיעה. ומסתברא דהא דאמרין נחנה רשות לרופא לרפאות. לומר שאינו אסור משום
חשש השגגה. ח"נ שלא יאמרו הקב"ה מוחץ והוא מרפא. שאין דרכן של בני אדם ברפואות
אלא שנהגו כענין שכתוב (ד"ה ב' י"ו) גם בחליו לא דרש את ה' כי אם ברופאים. אבל
ח"י רשות רשות דמלוא הוא לרפאות ובכלל פקו"נ הוא בדעתן מאכילין אותו ע"פ בקיאים.
אניא (יומא דפ"ג:) מי שחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מחיקה שיפין ומאירין
את העינים. וכל אלו על פי בקיאים מאכילין אותו. שאם היתה אישתא למירחא בבולמוס
שלו והאכילוהו דבש הרי אלו הורגין אותו. וסבין נמי הוושש בפיו מעילין לו סס בשבת.
וכן רבינא דשייף לי' לברתיה בנוהרקי דערלה משום אישתא למירחא. וכן בכל מהרפאין
חוץ מעני אשרה, כלן בדרכים של מלאכת הרפואות עושין אותן. ואי אפשר לדעת אותן
אלא ע"פ אותה חכמה. וכן עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת. מלאכת הכוחלין משערי
הקלורין של רפואות הן. והואיל ומחללין שבת ברפואות ש"מ בכלל פק"נ הן. ופקוח נפש
מלוא רבה היא, הזרין ה"ז משובח הנשאל מגונה השואל שופך דמים וכ"ש המתחשש ואינו
עושה. וש"מ כל רופא שידוע בחכמה ומלאכה זו חייב הוא לרפאות. ואם מנע עלמו ה"ז
ש"ד. וקשיא לי הא דגרסינן בפ' אלו הן סנהדקין (פ"ד) איבעיא להו בן מהו שיקיז דם
לאביו. רב מחנה אמר ואהבת לרעך כמוך. רב דימי בר חנניה אמר מכה אדם ומכה בהמה.
מה מכה בהמה לרפואה פטור. אף מכה אדם לרפואה פטור. מר בר רבנא לא שביק
ליה לבריה למפתח ליה בועיה. דלמא חביל ביה והוי לי' שגגת איסור. אי הכי אחר נמי.
אחר שגגת לאו. בנו שגגת חנק. הדין הוא סיניא דהתם. והשתא חמיהא אם כן לא
יתעסק בקי ברפואות כלל. דלמא עמי וס"ל שגגת סיף. ועוד מ"ש בן בהקזה דאביו. ומ"ש
אחר בהקזה דחבירו. דהתם נמי דלמא מזיק לי' שכמה דברים של סכנה תלוין בהקזה.
ועוד אם נחוש לרופא. אף החולה יחוש לעלמו. שאם מרפאין אותו בסממנים והוא אוכלן
בכוס של עיקרין ושתה אותן שמא טעו בחולי או ברפואה. ונמלא שהמית עלמו שטעותן
של רופאים סס המות הוא. ונמלא שאף החולה עלמו בלא לבית הספק וי"ל כיון שנתנה
רשות לרופא לרפאות. ומלוא נמי היא דרמיא רחמנא עליה. אין לו לחוש כלום שאם מחנהג
בהן כשורה לפי דעתו אין לו ברפואות אלא מלוא דרחמנא פקדי' לרפויי ליביה אנשיה
למעטא. אבל בן אלל אביו. כיון דאיכא אחריני למשקל ליה סילוא ולמפתח לי' בועיה.
לא שביקין לבן למעבד הכי. דלא ליכוי מעייל נפשיה לספקא דחייב מיתה. וכן הא
דאקשינן עלה מהא דתנן מחט של יד ליעול בם את הקוץ. ליחוש דלמא חביל ב' והוי
ליה שגגת סקילה. התם נמי משום האי טעמא הוא כיון דלאו סכנה היא. ולאו חולי
כלל הוא. הוה ליה למשנקים עד מולאי שבת דלא ליעול לספק חילול שבת. ולהאי טעמא
גבי הקזה כיון דחבלה גופה לרפואה היא. מותר לבן להקיז דם לאביו. דבנו ואחר שוין הם
בכך. אם הקזה זו רפואה היא לו. לשניהם מותר לשניהם מלוא. ואם עמי דהמיתו לשניהם עונש
שגגה מיתה ב"ד. ועובדא דרב פפא ומר בר רבנא לא פליגי ואפשטא ל' צ"א דפשטא
רב מחנה ורב דימי להחירא אבל רבינו הגדול ז"ל כתב איבעיא להו בן מהו שיקיז דם
לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למשקל ליה סילוא וכו'. ואפשר לומר כן.

דאע"ג

ב 2

דאע"ג דמכא אדם לרפואה פטור . ומאוס דואהבת לרעך כמוך הוא . אפ"ה כיון דאיכא
 אחרינא לא שבקינן לבדא למענד הכי . דלמא חביל ביה טפי ממה שהוא צורך לרפואה .
 וס"ל שגגת חנק אבל למיתה לא חיישינן לא צבן ולא באחר . משום דע"כ הלריכין הכחוש
 לרפואה . ואין לך ברפואות אלא סכנה . מה שמרפא נזה ממית לזה . וזו שאמרו טוב
 שברופאים וכו' לגנות דרכן של רופאים בפשיעות ודמויות שלהם נאמר אבל לא שיהא חשש
 איסור בדבר . כדרך שאמרו שם נמי טוב שבטבחים וכו' הא אלו נהג עצמו כשורה כש"כ
 שהוסיף זכות לעצמו שהומנותו הומנות לסטים ולא למד ממעשיהם . והתם חנן (נדרים דל"ח :)
 המודר הנאה מחבירו נכנס לבקרו עומד אבל לא יושב . ומרפאיו רפואת נפשות אבל לא
 רפואת ממון . (שם דמ"א :) והיון בה כי קחני רפואות נפשות בחנם רפואת ממון בשכר . ליתני
 הכי ומרפאיו בהם אבל לא בשכר . אלא רפואת נפשות גופו רפואת ממון בהמתו ואחמור
 עלה בירושלמי שאפילו יש לו מי שירפאנו מותר לזה לרפאותו שלא מן הכל אדם זוכה להרפאות .
 אלמא מזה דרמיא עליה טבד והשבת אבידה דגופו היא . אלא מיהו דוקא בבקי וביודע
 בחכמה ובמלאכה זו ושאיין שם גדול ממנו . אבל כל שאינו יודע בטיב מלאכה זו לא יחא
 לו טסק צבן . וכן אם יש שם גדול ממנו אסור לו להטעסק צבן כלל . ק"ו מש"ל דינין
 והוראת שבתורה דהאיך יורה צדק במקום שגדול ממנו . ואם נהטעסק צבן כלל
 שופך דמים הוא בודאי . ואם ריפא שלא ברשות צ"ד והזיק חייב בהשלומין בבקי . וכ"ש
 אחר שאין צ"ד מרשין למי שאינו בקי . ולענין שכר רפואה נראה לי דמותר ליטול מהן שכר
 בטלה וטרחא . אבל שכר הלמוד אסור דאבדת גופו הוא ורחמנא אמר והשבותו לו . ואמרי'
 נענין מזה מה אני בחנם אף אתה בחנם . הלכך שכר ההכמה והלמוד אסור דהו"ל
 כשכר הזאות וקידוש . אבל שכר הטרחא מותר דהו"ל כשכר הבאה ומילוי דמותר . וכן
 שכר בטלה מותר כדחתן (בטורות דכ"ט :) אם היה זקן מרכיבו על החמור ונותן לו שכרו
 כפועל בעל של אותה מלאכה דבטיל מינה . וכן מי שיש לו סממנין וחבירו חילס לריק להן
 אסור לו לעלות בדמיהן יותר מן הראוי . ולא עוד אלא אפילו פסקו לו בדמיהן הרבה
 מפני דוחק השעה שלא מלאו סממנין אלא בידו אין לו אלא דמיהן . כדאמרינן ביצמות
 (דק"ו) בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שחינו הגון לה . אחא לקמיה דאביי וא"ל רב
 פפא חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז . לבתר דחלץ א"ל אביי זיל הב ליה . א"ל רב
 פפא ולימא ליה משטה אני כך . מי לא הגיה הרי בהיא צורח מבית האסורין והיתה מעבורת
 לפניו . ואמר לו עול דינר והעבירני אין לו אלא שכרו . אלמא א"ל משטה אני כך . הבא
 נמי א"ל משטה אני כך . פי' אע"ג דבכל תנאין דעלמא ה"ז גיטך ע"מ שתחני לי מאתים זוז
 אין צ"ד מחייבין אותה ליתן . אלא אם נחנה ה"ז גט ואם לאו אינו גט . הבא כיון שאין
 תנאי בחליצה הו"ל כעושה מלאכה לבעה"ב בעל מנת ושכירות בעלמא היא ולפיכך חייבה
 אביי ליתן . וא"ל רב פפא כיון דשכירות מרובה היא ומשום דוחק השעה התנית לו אינה
 מחייבה ליתן דומיא דצורה למעבורת . ואע"ג דהבא באשה לאו דמים יחירי מינה . וא"ל
 הפסדתן איתתא ונכסי . וכדאמרינן בסיפא עול דינר בשכרך והעבירני חייב . כיון דהאי
 יבם שאינו הגון לה הוא והצורה הסיאהן ענה הוגנת לחלוץ כדכתיב ודברו אליו . לא
 מיפסדה מני' כלום ממאי דחזי לי' . הילכך כמי שהתנית בשכר פעולה יותר מהראוי דמי ופטורה .
 זהו פי' השטה הזאת . ושמעינן מינה דכל דמתני בשכירות יותר מכדי דמים מסעי האונס
 ודוחק השטה שלו יכול לומר משטה אני כך . והוא הדין ללוקח סממנין ביותר מכדי דמיהן
 מפני דוחק החילי דלא מחייב אלא בדמיהן . אחד הסוכר ואחד הלוקח שוין הם בדין
 זה . אבל אם החנה בשכר הרופא הרבה חייב ליתן לו . שחכמתו מכר לו ואין לה דמים .
 ויש מי שסבור דעמא דצורה משום דחייב להלילו משום השבת אבדה . ולפיכך אין לו
 שכרו אלא כפועל בעל . ולדבריהם אין לרופא אלא שכר בטלה שלו . שאם היה בעל מן
 הסלע והתנה עמו נותן לו את הסלע . ולא מסתבר' דכיון דמדמינן לה לחליצה . דע"מ שתתן לך
 מאתים

פאט פאט פאט פאט פאט

זה כתבתי אל הורב רבי יצחק בר שישת ולהיא

ענין פב

[illegible]

הפעולה

[illegible]

פסור אכל יותר מן הראוי לו חייב ע"כ ונחשבת השב"ץ ח"א כי פ"ב הביא תוספתא הנ"ל וכן ונראה דזכו פי' שוגג ומזיד שאם עשה הראוי לו והזיק פסור דה"ל שוגג אם לא נעשה מלאכתו כראוי בשגגתו וזה מפני תקון העולם דמן הדין כי ראוי לחייב דאדם מועד לעולם, ודינו מסור לשמים, ואם עשה יותר מן הראוי לו הוי מזיד וחייב ע"כ בהשב"ץ שם.

מבואר מדברי רבינו השב"ץ, דמעיקר הדין הוי מקום לחייבו אפי' שוגג דאדם מועד לעולם ודין שוגג דין מזיד דזה, אלא מפני תקון העולם שלא ימנעו עמם ממלאכת רפואה פסור שוגג בידי אדם ודינו מסור לשמים, אכל כל זה כעשה מה שצריך לעשות ועסק במקום שהי' ראוי לעסוק וצאוחו אבר שהי' צריך לטפל בו, אלא שהמלאכה מלאכת הרפואה לא עלתה בידו עוב דזה יש מקום לפסור מדין אדם מועד לעולם.

אבל אם בדרך עפוני טפל ביותר מן הראוי לו ע"י שחתך במקום שלא הי' צריך לחתוך — או קדח במקום שלא הי' צריך וע"י קלקל אפי' שחי דרך שוגג הי' מזיד בדין תשלומין מדין אדם מועד לעולם.

וא"כ צ"ד יראה דחייב לשלם מעיקר הדין, וכן כל כיוצא בו מטפלי הרופאים שלמדנו מן הגסיון שלפעמים מטפלים במקומות בריאים, וגורמים נזקים עצומים, וכמוצא דה רק באופן שהי' יכול לדעת בצרור ולחתך במקום הראוי אלא שההרשל ופסע דומיא דנ"ד, ואפי' שצ"ד יתכן שנשמטה ידו ממקום למקום וגרם שקדח בשן האחר מ"מ לדינא יראה דאין הכזל בזה אם לא שחי דרך חוגם גמור שלא הי' לו שליטה על ידו כלל — פיין חו"מ ריש סי' שפ"ה וצ"ח שם סי"ק ב'.

ודע בהשב"ץ שם מסיים וז"ל ונראה כי פי' רופא אומן הוא רופא החבורות במלאכה היד ששגגתו חדונו הוא חבלה ורליחה בצרל שהעידה תורה שאפי' מחט א"ל אומד כסנהדרין ע"י ע"כ וכו' אכל רופא חולים במשקים ובמשלשלויות במרחקות ובמרחאות אינו נקרא רופא אומן אלא רופא סתם, ואינו בכלל זה שאינו בא לידי חבלה להתחייב בחקן ואם שגג או הזיד או הוסיף מכאוב ונחיון לרפאות ולא נחיון להזיק פסור אף מדיני שמים שאין לו אלא מה שעיניו רואות וכו' עכ"ל וצרכי יוסף יו"ד סי' של"ז כי ע"ז דרמב"ן ועור ומרן סתמו דצריכה, ור"ל מכלל דלא סבירה להו חילוקי של השב"ץ — ואמנם בכל זאת קשה לחלוק ע"ז, וצפרע דהדבר נוגע להוציא ממון ד"ל קים לי בהשב"ץ וצפרע דאינו מפורש ממש להיפך.

אמנם גם להשב"ץ ל"ע צומן הזה שיכולים לצרר הרבה ע"י שקוף רענן ולו הי' עושה כן הי' נותן רפואה אחרת, וא"כ בזה אין העענה של השב"ץ (עכ"פ במקרים אלה) שאין לו אלא מה שעיניו ראות.

קולא וחומרא — קולא דאפי' בידיים מותר לזרוע כיון דהוי שורש בשורש אכל במרכיב ענף חוץ שורש ענף של אינן מתחת לקרקע, דאין כאן התחברות שורש בשורש אלא ציטול גמור לתוך אינן אחר משמע דאסור בפשיטות להרמב"ן, ול"ע לדינא.

יו"ד סי' רנ"ה סעיף ז', אסור לקיים המורכב בכלאים וכו'.

מקורו ברא"ש ה"ל כלאים ומשמע שם דאסור מן התורה קאמר אלא דבהוסי' הרא"ש סוטה מ"ג ע"ב נסחפך בזה אם יש איסור במורכב לענין מקייה, ופשיטא דהלכה בזה כמש"כ בפסקיו להחמיר. **ודברי** החזון איש ה"ל כלאים סי' צ"ב ס"ק ע"ו, ול"ע בזה, וצריעב"א קידושין ל"ב. וכן תוס' ר"י הזקן שם משמע דאין איסור לקיים צאילן, ופשיטות הידועלמי פ"א דכלאים דקאמר הלכו וקללו משמע להדיא דיש איסור מקיים, דאל"ה איכא לאו דכל השחית, ועכ"פ מדרבנן בודאי אסור, דרך ודאי שאין אחרי דברי הש"ע כלום, ודברי מרן הח"מ ח"י סי' כ"ה נכתב דלא מלא בדברי הרא"ש אם יש איסור מקיים צאילן, ל"ע — דמפורש בדבריו להדיא כנ"ל.

סימן קנא

בעובדא שרופא שינים טיפל בשן ודרך מלאכתו עבר במקדח לשון השני והזיקו וגרם לו הוצאות מרובות אם חייב או לא

בעניותי דמעיקר הדין חייב — דהנה לשון הש"ע יו"ד סי' של"ז ס"א ומיהו לא יתעסק ברפואה אלא"כ הוא בקי ולא יחא שם גדול ממנו שאלי"כ הי' שופך דמים ואם ריפא שלא ברשות צ"ד הי' בהשלומין ואפי' הוא בקי, ואם ריפא ברשות צ"ד ועשה והזיק פסור מדיני אדם וחייב דיניי שמים וכו' וע"ש — והוא מתוספתא דצ"ק פ"ט מוצא בהורה האדם לרמב"ן הביאו צ"י.

ויראה דסתם רופאים צמנינו, נקרא ברשות צ"ד דכיון דהצ"ד סומכין בענין זה על מה שהמחוס נותני רשות וצקחים במלאכת הרפואה גם דעת צ"ד מסכים להם, [ושב הראו לי מש"כ צ"י דברי שאלו להגאון שו"מ בזה, והחלה דבריו שם נראים כמסכים לדבריו — וסוף דבריו שם נראים שצריכים הם רשות צ"ד ממש, ע"ש. ובעניותי מש"כ פשוט וישן], ומ"מ מש"כ בשו"ע דאש יש גדול ממנו לא יתעסק ברפואה ל"ע אם שייך צומן הזה דמתעסקים במלאכה זו גדולים וקטנים מהם וכולם נסמכו.

ולענין תשלומין בידי אדם אם הזיק הנה בתוספתא שלפנינו רופא אומן שריפא ברשות צ"ד והזיק

מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולא להשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל כמו שנאמר כי אני ה' רופאך. ואם מדברי הרמב"ן יש מקום לבק"ד להשיב ולומר דיש ללמוד מהם בכ"ל רק כשכל הציבור נמצאים המה בבחינת השלימות, כדמדגיש לכתוב, כהיות ישראל שלמים והם רבים. [נאצי"פ שהמעין בכל המשך דברי הרמב"ן שם יראה שהמכוון גם על צדיק אחד] הרי מצינו להבעל אבן עזרא בסוף פ' משפטים (כ"ג-כ"ה) שכותב בזה דברים מופלאים בקשרו בקשר לכך התלות הגוף עם הנשמה, וממילא יוצא ברור שאין הבדל בכך בין יחיד לרבים. הוא מכאן שם האמצעים שבין הנשמה והגוף, ומתוך זה מסיק את דבריו וכותב כי, כהתאמץ הנשמה יתאמץ כח השומר הגוף שיקבל האדם מן השמים והוא הנקרא תולדת והנה הברכה תהיה בכל מאכל ומשתה כי מארה באה לחסר כח התולדת כדרך אתה תאכל ולא תשבע, והנה כל התחלואים באים בעבור אוכל הנכנס בגוף והנה לא יפחד שומר התורה מהם והוא וברך את לחםך, ויש תחלואים באים מחוץ לגוף בעבור שני האויר כפי השתנות מערכת המשרתים ועל זה כתוב והסירותי מחלה מקרבך והנה שומר התורה אין לו צורך לרופא עם השם הנכבד. [ועיין מ"ש בזה גם החכמת אדם כלל קנ"א סעי' כ"ה] הנה כי כן נאים ועמוקים המה הדברים כשלעצמם, ונאים המה ביותר ביוצאם מסורש מפי חכם גדול בידעת חכמות העולם כהבעל אבן עזרא, ואשרי אנוש יעשה זאת.

כא

חובת הרופא לרפא

שם. וכית שנתנה רשות ממילא שחובה עליו לרפאות וכו'.

(א) יש לציין לדברי הרמב"ם בפיהמ"ש בפ"ד דגדרים במשנת ומרפאהו רפואת נפש דמרבה לה לחיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל כי נכלל זה בפ"י מ"ש (דברים כ"ב) והשבותו לו לרפאות את גופו שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממנו או בחכמתו [ועיין גם בט"ז סק"ב ושי"ן סק"ד]. ורמז ללימוד זה גם הרמב"ן בתה"א שם שמביא בדבריו שם סוגית הגמ' בגדרים שם ומסיים בלשון, אלמא מצוה דרמא עליה עבד והשבת אבידה דגופו היא, וברור דכוונתו בזה הוא דזה בכלל קרא דהשבותו לו דמרבה אבידת גופו, [עיין סנהדרין ע"ג.] וגם זה בכלל. וצריך לבאר לפי"ז דאין זה סותר למה דילפינן בגמ' זאת מרפא ירפא, משום דאי לא ריבויא דקרא דנתנה רשות לרופא לרפא לא הוינן כוללין זה בההיא קרא דהשבותו לו לרבות אבידת גופו, משום

דהוינן אמרין מהטעמים שפורטו בפיסקא הקודמת דהחולה אסור להתרפאות והרופא אסור לרפאות, אבל מאחר וריבתה התורה בקרא דרפא ירפא דניתנה רשות לרופא לרפאות תו כבר נכלל גם סוג הצלה זאת ע"י חכמת הרפואה בריבויא דקרא דהשבותו לו לרבות אבידת גופו, ונהיה ממילא חייב משום כך. (ב) ובכ"ן השיטין של דברי הרמב"ן בתה"א נלמד עוד מקום ילפותא מקרא לחיוב לרפאות, והוא מקרא דואהבת לרעך כמוך, וכדכותב שם בתוך המשך הדברים בדברו על ההיא דרב ספא דלא שביק ליה לבריה למסקיל ליה סילוא וכו' וז"ל, ואפשר לומר כן. דאצי"ג דמכה אדם לרפואה פטור ומצוה דואהבת לרעך כמוך הוא, אפ"ה כיון דאיכא אחרינא לא שבקינן לברא למעבד הכי דלמא חביל ביה ספי וכו'. הרי שמעינן מצות הריפוי לחבירו גם מקרא דואהבת לרעך כמוך. וצ"ל דאיצטריך לכל הני ילפותא ולא סגי בזה לבד דאין לך דבר העומד מפני פק"ד שמדבר על כך הרמב"ן בעצמו שם לפני כן, נואשר הטור והשו"ע והערוה"ש באמת מזכירים רק טעם זה זה בלבד דבכלל פק"ד הוא. משום דמהני ילפותא ילפינן חיוב הרפואה גם במקום שברור שאין פק"ד כי אם צערא או חבלת אבר וכדומה לזה ופשוט.

כב

מי ומי מותר להתעסק ברפואות ובירור ענין רשות ב"ד בזה ואם מותר למכור ולקנות רפואות ולקחתן שלא על דעת רופא.

סעי' ב, ומיהו אסור להתעסק ברפואות אא"כ הוא בקי ויש לו רשות מב"ד והאידנא צריך להיות מוסמך מהממשלה שיש לו רשות ליתן רפואות לחולאים וגם לא יהא שם גדול ממנו שאל"כ כשהיוק הרי הוא שופך דמים וכו'.

(א) מלשוננו זה של הערוה"ש למדים שעצם ההתעסקות ברפואות בכלל אסורה בלי רשות ב"ד אפילו אם הוא בקי, ויש להעיר על כך דבטור ובשו"ע וכן בתה"א להרמב"ן שם, לא הותנה תנאי זה לעצם ההתעסקות, אלא לעצם ההתעסקות מנתנה רק תנאי הבקיות כדכתוב בתה"א בלשון, אלא מיהו דוקא בבקי וביודע בחכמה ובמלאכה זו ושאינן שם גדול ממנו וכו'. וכן כתוב בטור בלשון, ומיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ יהא בקי ויודע בחכמה ובמלאכה ולא יהא שם גדול ממנו, וכדכתוב גם בשו"ע בלשון, ומיהו לא יתעסק ברפואה אא"כ הוא בקי ולא יהא שם גדול ממנו, ובשום מקום לא מוזכר גם הצרכות רשות בית דין כחנאי לעצם ההתעסקות, ורק בסיפא

ר מ ת

סימן כב

ר ח ל

כז

גדול ממנו. או להעמיד ביתר על כן דמיירי בעיר גדולה ומרובה באוכלוסין שלא מספיק להם הביר של הרופאים בלבד והם גם הם אין ספק בידם לספל ברפואת כל החולים, דאזי הרי ברור הדבר דרשאים וגם מחויבים לספל ברפואות החולים גם יתר המומחים והקציאים במלאכה זאת אע"פ שהמה קטנים בחכמה לעומת המומחים הגדולים.

גם בספר דברי שאל על יו"ד ראיתי שמדקדק מזה דמשמע דהביר הוצרכו שיהיו בקיאים ברפואות ע"ש. אבל לפי דברי הג"ל מיושב בפשוטו קושי השלחן גבוה שהרגיש בה גם הדברי שאל. והיינו משום דהרשות בית דין באה בכאן רק לשם הבעת רצון של קיבלו עליהו ומשום כך. לא קובע בכאן מה שהם בעצמם לא ידעו בחכמת הרפואה ומסתמכים בזה בכתב ההסמכה שבידו מהמומחים לאותו דבר. (ג) גרורה מזאת ראיתי בספר בית הלל על יו"ד בסי' זה סק"א שכתוב לומר דאם קיבלו אותו באיזה קהל וגם יש לו כתב מרופאים מומחים שקורין בלי"א דאקטרידס. והו"מ קרי רשות בית דין ושטור מדיני אדם. ולא זאת בלבד. אלא אפילו אין לו כתב כנ"ל אך שהוא פומחה מחמת שקרא באיזה ספרים של רפואות ומרגלא בפומיה דאינשי שהוא פומחה. כיון שקיבלו עליהם הקהל שטור מדיני אדם ע"ש. והרי הקהל בודאי לא ידעו אי בקי זה בהכמת הרפואה. ומה להם עוד להביע הסכמתם על מי שאפילו כתב הסמכה אין בידו, ובע"כ כנ"ל שדבר נתינת רשות זה הוא רק ענין של קיבלו עליהו. וכנ"ל.

(ד) ולפי כל האמור יתיישב גם על הא שלא שמענו בזה"ו שמי שהוא ידקדק על כך שהרופא יקח רשות ביד [ע"י] בספר דברי שאל על יו"ד מהבעל שואל ומשיב שמתאונן. על כך על שבעה"ה אינו נהוג בזמנינו הנטילת רשות ביד. והיינו מכיון שענין רשות בית דין אינו כי אם לענין פטור התשלומין אם הויק. ומכיון שכן מועיל לזה גם קבלת הקהל בעצמם אותו לרופא עליהם. וכן לפי דברי הדברי-שאל הג"ל י"ל ג"כ דבטל זה בזמנינו היות ואין כתי הדין בקיאים ברפואות. או זאת גם דאיסור הממשלה שאנו נמצאים תחת ידה לכתב ההסמכה כפי שנהוג מועיל זאת לנתינת הרשות במקום ביד מפני שגם אצל ביד בא זאת מכה התוקף הממשלתי. ולא מכה התוקף התורתי. ויש להאריך.

(ה) ובנוגע למקום שיש גדול ממנו, כבר הזכרנו לומר דברור שזהו דוקא כשיש ספק בידי הגדול לרפואה. ומבלעדי זאת בודאי רשאי וגם מחויב הקטן יותר בחכמה לספל ברפואות החולים ובלבד שיתא בקי ויודע המלאכה.

עוד משום הדבר להקל לרפואה גם כשיש גדול ממנו, כשהמדובר על מיני מחלות ידועות אשר דרך רפואתם פטורטת ומקובלת על פי סת' שכתוב

דבריהם לענין אם הויק ברפואתו בזה הוא דמתנו תנאי רשנה בית דין לענין לפטור מתשלומין. ומשמע מכל זה במידה דלענין עצם ההתעסקות ברפואות לא בעינן רשות בית דין וכל שרק בקי ויודע בחכמת ומלאכת הרפואה מותר לו להתעסק בהן.

וההסבר בזה הוא מפני דנטילת הרשות בית דין אינה משמשת כמאן כהסמכה והסמכה על עצם פומחיותו. דאין ענין לבית דין על כך. ועפ"י רובא דרובא אין להם ע"פ משג מחכמת הרפואה ובמקום מתעסקות. אלא היא משמשת ובאה לשם קיבלו עליהו את הרפואה וזה על הציבור כולו שירפאם רפואת המון כפי צורת חכמתו ויבלתו הן לתיקון והן לפעולות. דאזי כיון דברשות נחת לא משלם, דומיא דאמרין בסגותין ד' ה' ע"א: אמר רב האי מאן דבעי למיידן דינא ופי' טעה מיבעי למיפטר לא לישקול רשותו מבי ריש גלותא. ומשום כך אין קבלת הרשות בית דין מעכבת עצם ההתעסקות בזה למי שבקי בכך ואין עליו צד איסור בהתעסקותו בלי קבלת הרשות בזה.

(ב) בזה יתיישב מה שראיתי בספר שלחן גבוה (פי' שליו סק"א) שמחב לחקשות דמאן דכר שמה הכא רשות ביד לגבי רופא א"ת ביד של רופאים שסומכים לרופא לרפאות א"כ יש גדולים ממנו א"כ אינו רשאי לרפאות שם במקום גדולים. וכתוב לתוך דלעולם ביד ממש והבט"ע ברופא שבא מחוץ לעיר וכמב סמיכה מרופאים מובהקים בידו ונחקרה ותתירי בכיד ואשתמודע לחון דאינון הרשוהו לעסוק ברפואות ומ"ש הרשב"ן שאין ביד מרשין למי שאינו בקי ר"ל אא"כ נתקור החתימות שהן הם אמת שהוא בקי ומ"ש מרשין להיות רופא, ומדברי המרישה ופי' נראה דקאי אבייד ממש שנותנים לו רשות לרפאות ולי נראה כמ"ש, דאם אין ביד חכמים בחכמת הרפואה מתיכא ידעו שזה בקי או לא. ע"כ ע"י"ש.

והרואה יראה בזה מן הדוחק שישנו בחירוצו זה של השלחן גבוה, להעמיד דברי הרמב"ן והסור תשריץ [וכן דברי התוספתא שמשם מקור דבריהם] שהמדובר רק בגזנא כזאת במי שבא ממקרא וכתב אסמכתא בידי שצריכים לכך איסור ביד. בזמן שסתמו דבריהם והצריכו בסתמא רשות בית דין דמשמע בפשיטות שהצרכים זאת הוא בכל גזנא. ויותר ה"ל להשלחן גבוה להעמיד כבר יותר דהמכוון לכיד של רופאים. כפי שעלה בדעתו להעמיד כך. אלא שהמדובר כשהם מחוץ לתחום מושבו שרוצה להתיישב ולרפאות שם בגזנא שלא יוכלו, או שלא רוצים, לכא שם לרפאות. שאזי נקרא כבר זאת כאין גדולים מסבי ורשאי לרפאות, דזהו אקטיונא הרבה פחות דחוקה ממה שמעמיד השלחן גבוה. מכיון שהרי כתוב בדבריהם שם תנאי פטורש על כך דלא יהא שם

בספרי החכמה ועפ"י המקובל והפשוט מפי רביתיהם ומומחיהם הגדולים, כדמצינו בדומה לזה ביריד סי' רמ"ב לענין הוראה במקום רבו, והרי ה' מבין בתה"א שם וכן הבי' בטור מדמים בזה דין הרופא לדין הדיין, ועיין גם בשו"ת רדב"ז ח"ה סי' שני אלפים קמ"ז מה שמאריך להוכיח בהיתר ההוראה בזמנינו שמצויים דינים ופסקי דינים ותשובות וחידושים ובפרט כשקבלום עליהם או קבלו רשות מרב עיי"ש.

אמנם הברכי יוסף באות ד' מזהיר את החולה שמחויב לבקש היתר מומחה ואם לאו חובל בעצמו היות והאידנא שכיחא דלא בקיאי כלל והן הן המזיקין ופרוונקא דמותא כאשר מוש"ל ימשול הרמ"ז ולה"ה, ורבים חללים הפילו, עיין בדבריו. אכ"ר מסתבר דכוונתו הוא על רופאים שלא קיבלו כתב הסמכה ולא התמחו במלאכתם כיאות, וכנראה שבזמנו לא היה פיקוח על כך מטעם הממשלה ואיש הישר בעיניו יעשה, וכדמצינו בספרי שיעורי ברכה על יריד שכותב דחובה על הרבנים להודיע דין זה ד, והוא שלא יהא גדול ממנו לרופאים הבחורים תקופצים בראש לרפאות החולים במקום שיש גדולים ובקיאים מהם. וכן מצינו בספר מסגרת השלחן על יריד שאחרי העתיקו דברי הברכי הנ"ל מוסיף וכותב: והן בעון חול"לנו והמכשלה הזאת תחת ידי הרופאים חדשים מקרוב באו לא אבו שמרע ורובא דרובא הם רופאי אליל שלא הגיעו לפרקן ונכנסים בעובי הקורה חוצפא יסגי דההדיוס קוסץ לפני מי שגדול ממנו בחכמה ומנין ורבים חללים הפילו והולכים כסומא בארובה ע"ש. וברור דכל זה לא היה יכול להתרחש כי אם במקום שאין עין פקוחה על מעשה הרופאים ותחבולותיהם וכן במקום שנתנו גם לרופאי אליל וכדומה להתעסק במעשה הרפאות, ומשא"כ בזמנינו שיש עין פקוחה ממשלתית על הרופאים והרפאות ולא כל חרצה ליטול את השם יכול לבוא וליטול, וכן בפלילים יובא כל רופא שסס ושוגה מדרכי הרפואה המקובלים, כידוע, בכל כל דא שפיר יש להתיר בכנ"ל להתרפאות אצל רופא כזה אשר יש גדולים ממנו ובלבד דאיתמחי גברא ואיתמחי קמיעה, ובפרט כאשר הרופא היותר גדול דורש דמים מרובים ואין בירי החולה להשיג לשלם המחיר הזה, ויכול גם להסתכן אם לא יתיר לו להשתמש גם ברופא פחות קטן, וכן הרי בהרבה פעמים עולה בסורח רב עד שמשיגים הרופא היותר גדול ובינתיים מוטל החולה בחמה ובסבל רב. ולכן פשוט הדבר שיש להתיר בכנ"ל, ובפרט אחרי שמצאנו כבר להבית הלל שהתיר להשתמש אפילו בכאלה שאין להם כתב הסמכה וידועים במומחיותם מחמת שקוראים באיזה ספרים של רפאות בלבד, והקהל קבלום עליהם.

(ו) זקנו בנוגע מצידו של החולה ובהיתר להשתמש ברופאים יותר קטנים גם במקום שיש יותר

גדולים, אבל חוב קדוש מוטל על הרופא להיות זהיר מאד בצעדי דרכי רפואתו, ובמקום של איזה ספק שהוא בדרכי הטיפול להתייעץ עם מי שגדול ממנו ולא להתבייש מפני המלעיגים, וכדיין הדן את הדין, ועוד ביותר מזה, צריך הרופא לראות חמיד את עצמו כחבר מונחת לו בין ירכוחי וגיהנם פתוחה לו מחמתו כי אומנתו אומנת ליסטים, וכדברי הרמב"ן בה"א שם שכותב, ואין לך ברפאות אלא סכנת מה שמרפא לזה ממית לזה וזו שאמרו טוב שברופאים וכו' לגנות דרכן של רופאים בפשיעות וזדונות שלהם נאמר, אבל לא שיהא חשש איסור בדבר, כדרך שאמרו שם נמי טוב שבסכחים וכו' הא אלו נהג עצמו כשורה כשי"כ שהוסיף וזאת לעצמו שאומנתו אומנת לסטים ולא למד ממעשיהם. וכן כותב בכזה בשו"ת חשב"ן ח"ג סי' פ"ב עיי"ש. ומה עמוק וקולע הוא פירושו של החפ"א על המשניות סוף קדושין בס"ק ע"ז שמפרש כוונת אמרם ז"ל טוב שברופאים לגיהנם, דמדלא קאמר כשר שברופאים כבס"פא בסבחים ש"מ שהטוב הזה אין כוונתו כשר רק מ"י שחושב את עצמו שהוא המומחה היותר טוב שברופאים הוא מעותד לגיהנם, דבגאותו זאת סימך על ידיעתו בספק זאינו מתייעץ עם חביריו כראוי למי אשר בפיו ובקולמטו חיים או מות, וגם ברוב גאונו אינו מסתפק שמא יטעהו דמיונו ואינו חושש לעיין היטב בספרי הרפואות קודם שיתן להחולה סמ"י רפואה קודם שידע מהן שלא יוכלו להזיק, כראוי לילך לאס לאס בענייני סכנת נפשות, וראה שלא אמר התנא שהוא רשע או יבא לגיהנם רק אמר "לגיהנם", ר"ל יש לו הכנה שיוכל לבא על ידה לגיהנם, אבל כל עוד יגדל שכרו ושבוהו כשיכבש הכנותיו, ודפח"ח.

(ז) גם בנוגע להחולה, צריך מיהת החולה להזהר מאד מלהשתמש על דעת עצמו בבחירת ההשתמשות ברפאות, מלבד אלה אשר הרופאים מודיעים מראש שאפשר להשתמש בהם בפשיטות להמחיש שיש לו, כהתרופות הידועות להשתמשות למקרה של כאב ראש החולף עם לקיחתם, וכדומה להם. וראה זה מה שראיתי חדשה בספר בית לחם יהודה על יריד בסי' זה סק"ב, שכותב דיש חרם שאסור ליקח רפואה לחלי הגוף אא"כ מרופא מומחה וכל העובר על זה הרי זה כמאבד עצמו לדעת ע"ש. ולע"ע לא ראיתי לעוד מי שהוא שזכיר ממצאות חרם כזה.

(ח) אנתן הדבר מזהירים גם הרוקחים והדומה להם היודעים בשמות-הרפאות ואינם יודעים הדק היטב בטיב-יעילותם, שלא יתנו סמ"י מרפא לחולים על סמך ידיעתם השיטחית והשערתם הדמיונית, ונוסף לזה הרי גם לא בודקים את החולה ואינם יודעים לקבוע בדיוק תחלואי החולה מה המה. כן אינם יודעים לקבוע מדת מנות-סמ"י-המרפא שעל החולה

כג

רופא שריפא ברשות וטעה או החליף רפואה והזיק או המית ודין אחות מסדרת זריקות

שם. אבל אם ריפא ברשות וטעה והזיק פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים אם היתה ע"י התרשלותו ולא עיין יפה דאם עיין אין לו שום חטא שהרי מצוה לרפאות ובבר אמר החכם שגגת הרופא כונת הבורא וכו'.

א) בבירורה של הלכה זאת היכא דטעה הרופא אם חייב ובאיזה גוונא חייב, הארכתי כבר בספרי שו"ת צ"ח אליעזר חלק ד' סי' י"ג, והעלתי בזה שלש שיטות א) שיטת הרמב"ן והטור והשו"ע דבטעה והזיק ונודע לו חייב בכל גוונא לצאת ידי שמים ובהמית ונודע לו ששגג גולה על ידו, והבאתי לזה גם דברי הבי"ח בשם המהרש"ל שכותב דהך דינא הוא באופן שהחולה מת מיד אחר הרפואה, דאלי"כ איכא למימר קירב מיתתו ע"י אכילה ושתייה או ע"י נענוע ב) שיטת ההש"ך דרופא אומן האמור בזה הוא רופא החבורות במלאכת היד, ובה הוא דחייב בשגג, אבל רופא חולים במשקים ובמשלשיות ובמרקחות ובמרחצאות אינו בכלל זה ואם נתכוון לרפאות ולא נתכוון להזיק פטור הוא אף מדיני שמים שאין לו אלא מה שענינו רואות. ג) שיטת הר"ן ואחריו הבעל שואל ומשיב לפטור לרופא בכל גוונא אם טעה דאינו כשוגג אלא כאנוס. עיי"ש מה שהארכתי בזה, ואוסיף בזה מה שהתשב"ץ שם (בתשובותיו ח"ג סי' פ"ב) מסכם להלכה לענין רופא אומן וז"ל: העולה מזה כי רופא אומן ונתנו לו רשות ביד לרפאות וטעה והזיק והכירו טעיתו רופאים אחרים אומנים חייב הוא בין בשוגג בין במזיד מן הדין כדן חובל ואם הרגיש יש לו דין רוצח, ואם לא טעה ועשה הראוי לו לעשות אלא ששגג בפשיעתו וחבל פטור מפני תיקון העולם ודינו מסור לשמים ואם הרג גולה, ואם עשה יותר מן הראוי לו הוי מו"ק ורוצח ומשלם ונהרג עליו אם התרו בו ואם לא התרו בו דמו מותר לגואל הדם ע"כ.

בן ראיתי כעת בספר מסגרת השלחן על יו"ד שכותב לומר דאם הוא אומדנא דמוכח לפי דברי הרופאים דטעה בדבר משנה שלא למד בכה"ג מודה התשב"ץ דחייב אף הרופא, ע"ש.

ב) ונראה דמסתבר לומר דבטעה הרופא בעשיית זריקה והחליף והזיק לחולה זריקה כזאת שגרמה למיתת החולה או לחבלתו דבכה"ג חייב אליבא דכו"ע, וכן אותו הדבר בהחליף סמי-הרפאה שהיה צריך לתת לו, דדווקא בטעה הרופא וחשב לזריקה זאת או לסם זה למרפא הוא דיש מקום לומר

לקחת, וכידוע בתרבה טעמים נהפכים סמי-המרפא לרועץ לחולה כשאנו לוקח איתם בקצב ובמדה הדרושה. ומה שיש לצדד בצדדי היתר הוא כאזור בתרופות-עממיות ידועות לכאבי ראש ושלשול וכדומה הנמכרות בריש גלי בידיעות המומחים באין מוחה. ומכאן זה יש גם צד להתיר גם ביתר תרופות אשר הרשות נתונה מראש לרוקחים ממשרד הבריאות של הממשלה למוכרם גם בלי קבלת פתקה על כך מרופא מורשה, דהרי זה כקבוצ ופוסד על כך מרופאים מומחים שתרופות כאלה אין בכחם להזיק לאדם הלוקחם גם כשבמקרה אינם מותאמים לחולה זה.

ויסתר לדבר זה מצאתי בספר צדה לדרך (מאמר ה' כלל ב' פ"ב), דמתחילה מזהיר שם באזהרה חמורה וכותב, וכל מי שאינו יודע בטיב מלאכת הרפואה לא יהיה לו עסק בה, אם ירצה שלא להתחייב בנפשו כי רבים חללים הפילה חסרון הידיעה ועצומים כל הרוגייה, ושוב מוסיף ע"ז, וכותב, ויש מוצאים היתר בזה לפי שמנהגים החולה בלתי סם ובלתי הקזה ואז טוב לו ובלבד שידע שבקצת המאכלים ויכיר מזגי האנשים ותקופות השנה, הרי למדים אנו מדברי הצרה לדרך אלה צידוד היתר לאנשים שאינם מומחים ומושלמים בדרכי הרפואה שיוכלו לרפא ברפואות טבעיות ע"י קביעת דייסא מחאימה לחולה, כשמיהת יש להם ידיעה שבקצת המאכלים והכרה במזגי האנשים ותקופות השנה, וא"כ נוכל ללמוד גם בצידוד היתר כנ"ל כשברור הדבר דהתרופות גם אם לא יועילו לא יזיקו מיהת, דאז הרי זה נחשב כריפוי בלתי סם ובלתי הקזה.

אבל גם בכזאת, על לוקח או נותן הרפואה הוואת להבחין מראש היטב באבחנת המחלה ובמידת הרגשותו של החולה אם לא יכול להיות שע"י האיתור ע"כ מללכת אצל הרופא יחרף המחלה, ויצא הדבר דאף אם סמי-המרפא שנתן לא הזיקו אבל בגרמתו נמשכה המחלה לקונן בגוף החולה וע"כ החריפה עד כדי מדת סיכון, וזה בדומה למה דממשיך וכותב שם הצדה לדרך, בהמשך לדבריו בה, יש מוצאים היתר בזה וז"ל: ואם אינו בקי בהוראת איסור והיתר אין לו להורות מה לעשות בסכנת נפשות שהוא שופך דמים וסופו יורד לגיהנם, ע"כ. ואף דשם המדובר באולי יזיק לחולה בנתינת מאכלים המזיקים למחלתו, אבל מזה נלמד גם במניעת דרכי טיפול מתאימים ע"י טיפולו הוא, דגם זה נקרא סוף סוף כהוראה מה לעשות בסכנת נפשות, היות וע"כ יכול ג"כ לבוא לבסוף לידי סכנה, והרי זה ככפתו וחניחו לפני הארי דשופך דמים הוא [עיין רמב"ם פ"ב מרוצח]. דגם כאן נחשב הדבר ככופת את החולה לפני חיה רעה האורבת לו בגופו בדמות מחלה, אשר ככל שמתאזרחת יותר בגוף מתבצרת יותר ומתגברת ביותר אונים לטרוף את הגוף.

דאנוס הוא ואין לו אלא מה שענינו ראות או דאין
לך ברפואה שלא תהא בה מדת מה של סכנה ומה
שמרפא לזה ממית לזה, עיין ברמב"ן בתה"א שם
ובר"י סנהדרין שם ד' פ"ד, ותשב"ץ שם. ואז הוא
דיש גם מקום לדמותו לרב המכה את תלמידו או
שליח ביד שהכה את בעל הדין הנמנע לבוא לבית
דין והמיתו בשגגה דפסק הרמב"ם בפ"ו מרוצח ה"ז
דפטור מגלות, עיין ערוה"ש כאן. וכן בתשב"ץ שם,
ובברכי' יוסף ובהגהות יד אברהם על יו"ד כאן.
ובספר יד-שאל על יו"ד. משום דהא בכל זאת
התעסק במצות הריפוי כפי הבנתו בחכמת הרפואה
שבידו, אבל משא"כ בגוונא הנ"ל בהחליף הנריקה
או סם-המרפא דבזה הרי מתברר דגם לפי הבנתו
הוא לא התעסק כלל וכלל במצות הריפוי אלא
בפתותו החליף סם-החיים בסם-המות, וא"כ מסתבר
דכל בכגון דא אמרינן דאדם מועד לעולם, דדרך
של רופאים להתכונן בדרכי נתינת סמי-המרפא היטב
ולכן שגגתו עולה לו בזה לודון אליבא דכו"ע.

ונדל"ה מזה ראינו בספר טוב עין מהחיד"א ז"ל
בסי' ט' אות ח' שכותב לומר דבגוונא
שמתברר שידע הרופא שלא הכיר החולי ולא התכונן
ונתן לו סמים שהיו סיבה להמיתו ופסע דחיה בידו
להתכונן ולמידק יודו כו"ע דחייב ע"ש. והיינו דר"ל
בגוונא שהרפא מודה אח"כ בעצמו שלא העמיק-חקר
בקביעת טיב המחלה ועפ"י השערה בעלמא נחן מה
שנתן, והרי בגוונא דא נתן מיהת הרופא סמי-רפואה.
לפי מה שחשב בקביעת סוג המחלה, אלא שמסתבר
שפסע בהשערות, וא"כ דון מינה במכש"כ בכגון
הנז"ל שמתברר שאף לפי השערותיו הוא פסע והחליף
סמי-המרפא מסיבת אי שימת לב למה שלוקח בידו
ולמה שנתן ומכתיב לחולה, אשר אין לזה בכלל
מנע למדע-הרפואי, שבודאי יודו כו"ע דחייב, ואותו
הדבר צריך להיות חייב כאשר מאי שימת לב טעה
והוריק את הוריקה במקום שלא היה ראוי להוריק
שם ועי"ז גרם לחבלתו או מיתתו.

ג) וכווננו לשיטת הר"ן שהזכרנו לעיל ברצוני להוסיף
בזה מה שראיתי כעת בספר צדה לדרך
(מאמר ה' כלל ב' פ"ב) שמפרש בכלל את דברי
התוספתא במכות שעליה מסתמכים דברי הרמב"ן
הטור והשו"ע לחייב בדיני שמים גם ברשות ב"ד,
שחמכון הוא כשהרשו לאינו בקי, דו"ל, ואם הרשו
ביד למי שאינו בקי פטור מדיני אדם וחייב
בדיני שמים ואם המית ונודע לו ששגג גולה על
ידו, הרי שהבעל צדה לדרך מכאן כל האמור בזה
בגוונא כשהרשו ב"ד למי שאינו בקי, וכן ראיתי גם
שמבאר בכזאת בספר מטה משה עמוד גמ"ח סי' ג'
ע"ש, וא"כ אם נוכל לפרש כן דברי הטור והשו"ע,
[כי בדבריהם אין גילוי לכך אלא כחוב סתמא ואם
רפא ברשות ב"ד, ואילולא החידוש בזה בדברי

הצדה לדרך משמע בפשטות שהמדובר אפי' בבקי
הנוצר מקודם לזה] יצא לנו דבזמנינו ששום רופא
אינו מורשה להתעסק במלאכת הרפואה אם אינו בקי
וקיבל דעמלאם על כך יודו למעשה כל השיטות
לשיטת הר"ן הנ"ל לפטור הרופא בכל גוונא.

ברם אבל לא יועיל לנו כל זה כאשר אחות בבית
חולים וכדומה מסדרת זריקה וכיוצא בזה אפילו
כשרופא מצוה אותה על כך, ושגגה בעשיה, או
בהורקת חומר רפואי יתר על המדה והוריקה או המיתה
בכך את החולה, מכיון שמהת-אין לה רשות רשמית
על כך ומכש"כ אלה האנשים המחמחים בעשיית
זריקות וכדומה ועל דעת עצמם מקבלים עליהם סידור
זריקות לחולים והדומה לזה.

ד) ערך זאת אוכיר בזה דלהנהוג עכשיו גם להעביר
רופא ממשרתו ולשלול ממנו רשיונו כשמתברר
שאינו מתנהג כפי שהולם למשרתו האחרית ומולול
בחי-אדם, יש לזה מקור-קודש מפורש בחנא דבי
אליהו רבא פרק כ"ג דאיתא ח"ל: ד"א וכי יריבון
אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרוף וגו'
רק שבתו יתן ורפא, ירפא, וכי יכה איש את עבדו
וגו' ומת וגו' נקם נקם וגו'. אמרתי להם רבותי מכאן
לרופא שריפא את החולה ושליח ב"ד שלקה במלקות
ארבעים והרב הרודה את תלמידו, ודיין וכהן העובד
ע"ג המזבח שהרגו את הנפש במזיד כולן יעבר
מלאכתן וילכו ויעשו מלאכה אחרת, ואם חזרו ועשו
חשובה מרפאין אותן ואם לאו עונשין אותן אפי' על-
המסון שלהם שהוא הדבר הקל לכך נאמר וכי יריבון
אנשים והכה איש את רעהו וגו' וכי יכה איש את
עבדו וגו' ומת וגו' נקם נקם וגו' עכ"ל.
ועוד יש ללמוד בדבר הזה ממה שפצינו בכמה
מקומות בשי"ט ושו"ע דמעבירין ממשרת עבדות-
קדש עבור עבירה בפרהסיא ובמיתות עבור עבירות
מצילה בעצם התפקיד [עיין מ"ש קצת בזה בספר
הלכות מדינה ח"ג שער ו' פ"ב עיי"ש], וק"ו בעבירות
מצילה בעבודת קודש של רופא שחיי גפשות תלויים
בו, ועיין גם בב"מ ד' ק"ט ע"א ובב"ב ד' כ"א ע"ב-
ובתו"ט סי' ש"ז סעי' ח' בהעברת מי שנתמנה ע"י
חקהל עיי"ש, ובזה באתי רק לעורר.

כד.

שכר הרופא ואם כופין רופא לרפאות חנם
לחולה שאין ידו משגת לשלם

סעיף ג. ולענין שכר הרופא כתב הטור
בשם הרמב"ן דמותר ליטול שכר בטלה
וטירחא אבל שכר הלימוד אסור וכו'.
כלומר שכר החכמה והלימוד הוא כשאומר
לו קח סם פלוני, אבל כשהולך אצל

ככל העולה על רוחו, מה שאין כן בסוגי מוצרים המוגדרים כדברים הכרחיים.

ז. תביעת פיצויים על רשלנות ועוגמת נפש

תביעת פיצויים כנגד בעלי מפעלים על פגם שנמצא במוצרים שמכרו - הנה על פי דין אין לו לתבוע אלא החלפת המוצר בלבד, כי מדובר ב"מקח טעות" בגלל מום ויש כללים הלכתיים איך לנהוג במקח טעות. ואי לכך, כל תביעת פיצויים על גרימת "עוגמת נפש" אסורה, כי לכל היותר היה כאן ענין התרשלות ועל הרשויות המפקחות להטיל עליו את העונש הראוי, אך מאחר ולהלכה אין הדבר מחייב תשלום כספי לכל מי שנגרם לו צער וסבל, אסור לתבוע מהם תביעה כזו, וקל וחומר לא לסחוט אותם באיומים של מסירה לשלטונות וכו', ובוודאי אין הכוונה לתקנת הציבור וטובתם, אלא לסחיטה כספית ואם אכן טובת הציבור להודיע לשלטונות כמו מאכל מקולקל, או מרמה מועד במשקולות וכדומה מותר להודיע לרשויות

הממונים על כך, אבל אסור לסחוט כסף.

אך שונה הדבר, כשמדובר בבעלי מקצוע שרשלנותם פוגמת ב"רשיון" שיש להם, כגון רופאים וכדומה, היות וניתן לו רשיון לעסוק ברפואה רק באם הוא יהיה אחראי על כל מה שעשה, לכן מי ששוכר את השירותים שלהם מתכוון לשכור שירותיהם בכפוף לכל התנאים המחייבים אותם, והרי זה כאילו התנו מפורש קודם קבלת הטיפול, שבאם יתרשל ויפשע במלאכתו יוכל לתובעו על כך. ואז רשאי לתבוע ממנו כל המגיע ממנו על פי חוקיהם, למרות שעל פי הדין בחישוב מדוקדק של ההיזק וההפסד היה מגיע לו הרבה פחות מזה. אולם כל זה רק בבעלי מקצוע הזקוקים לרשיון כמו רופא, עו"ד, רו"ח, בית מרקחת, ובתור בעלי רישוי ואישור הם מציעים את שירותיהם לציבור. מה שאין כן בעלי חנות וכיוצא בזה, עלינו להתייחס לכל תביעה אך ורק על פי דין תורה. ואם נאסור להתלונן על אלו, דמינו יהי' הפקר בידם פשוטו כמשמעו.

